

Sygn. akt III AUa 236/17

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 listopada 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie:

Przewodniczący - Sędzia: SA Danuta Malec

Sędziowie: SA Bożena Lasota

SA Ewa Stryczyńska (spr.)

Protokolant: st. sekr. sądowy Aneta Wąsowicz

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 22 listopada 2018 r. w W.

sprawy U. P.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w W.

o wysokość emerytury

na skutek apelacji U. P.

od wyroku Sądu Okręgowego Warszawa – Praga w Warszawie VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 25 listopada 2016 r. sygn. akt VII U 832/16

I. oddala apelację;

II. nie obciąża odwołującej się kosztami zastępstwa prawnego organu rentowego w instancji odwoławczej.

Bożena Lasota Danuta Malec Ewa Stryczyńska

Sygn. akt III AUa 236/17

UZASADNIENIE

Odwołująca się U. P. wniosła 29 kwietnia 2016r. odwołanie od decyzji organu rentowego z 7 kwietnia 2016r., domagając się jej zmiany w zakresie dotyczącym sposobu obliczania wysokości emerytury. Ubezpieczona wniosła o obliczenie wysokości emerytury bez pomniejszenia podstawy o kwotę stanowiącą sumę kwot pobranych wcześniej emerytur, w wysokości przed obliczeniem zaliczki na podatek dochodowy i składki na ubezpieczenie zdrowotne. W uzasadnieniu odwołania U. P. wskazała, że w jej ocenie osoby, które nabyły prawo do wcześniejszej emerytury przed 1 stycznia 2013r. zostały pozbawione możliwości dokonania analizy, czy będą korzystać z wcześniejszych świadczeń emerytalnych i w efekcie w pomniejszonej wysokości emerytury w wieku powszechnym, czy też skorzystają z przywileju przejścia na wcześniejszą emeryturę, co spowoduje, że ich późniejsza emerytura w wieku powszechnym będzie przyznana na zasadach ogólnych i będzie wyższa. Na poparcie w/w stanowiska odwołująca się powołała się na orzeczenie Sądu Okręgowego w Szczecinie z 17 grudnia 2015r. w sprawie o sygn. VI U 2161/13 (k. 2-5 a. s.).

Zakład Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w W. w odpowiedzi na odwołanie z 30 maja 2016r. wniósł o jego oddalenie na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. Organ rentowy wskazał, że z uwagi na datę urodzenia ubezpieczonej, która przypada po 31 grudnia 1948r. nabywa ona prawo do emerytury przyznawanej na podstawie art. 24 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Natomiast wobec pobierania przez wnioskodawczynię wcześniejszej emerytury wysokość świadczenia ustalona została na podstawie art. 25 ust. 1b ww. ustawy, zgodnie z którym jeżeli z wnioskiem o przyznanie emerytury na podstawie art. 24 ustawy występuje ubezpieczony, który pobierał wcześniejszą emeryturę przysługującą na podstawie art. 26b, 46, 50, 50a, 50e, 184 lub art. 88 ustawy z 26 stycznia 1982r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006r. Nr 97, poz. 674 ze zm.), podstawę obliczenia emerytury, o której mowa w art. 24 ustawy, ustaloną zgodnie z ust. 1, pomniejsza się o kwotę stanowiącą sumę kwot pobranych emerytur w wysokości przed odliczeniem zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych i składki na ubezpieczenie zdrowotne (k. 14-14v a. s.).

Wyrokiem z 25 listopada 2016r. Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie oddalił odwołanie.

Sąd Okręgowy oparł swoje rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach faktycznych: U. P., urodzona (...) w dniu 22 września 2006r. złożyła do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w W. wniosek o emeryturę (k. 1-9, tom I a.e.).

Decyzją z 23 października 2006r. organ rentowy przyznał wnioskodawczyni prawo do emerytury wcześniejszej od (...), tj. od osiągnięcia wieku emerytalnego. Wysokość świadczenia obliczono zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w kwocie 2.699,87 zł (k. 89-92, tom I a.e.).

Decyzją z 10 marca 2008r. organ rentowy zwaloryzował świadczenie emerytalne ubezpieczonej, określając wysokość emerytury na kwotę 2.875,36 zł od 1 marca 2008r. (k. 103-105, tom I a.e.).

Odwołująca się 25 lutego 2016r. ponownie złożyła do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w W. wniosek o emeryturę (k. nienumerowana, tom II a.e.) w związku z ukończeniem powszechnego wieku emerytalnego.

Decyzją z 7 kwietnia 2016r. organ rentowy przyznał odwołującej się prawo do emerytury od 1 lutego 2016r., tj. od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek. Wysokość świadczenia obliczono zgodnie z art. 26 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w kwocie 3.757,87 zł. Do jej obliczenia przyjęto kwotę zaewidencjonowanych składek na koncie z uwzględnieniem waloryzacji w wysokości 226.020,91 zł, kwotę zwaloryzowanego kapitału początkowego w wysokości 935.470,45 zł, sumę kwot pobranych emerytur 359.186,17 zł, zaś współczynnik średniego dalszego trwania życia wyniósł 213,50 miesiąca (k. 22-25 akt a.e.).

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił na podstawie dowodów z dokumentów zawartych w aktach rentowych. Zdaniem Sądu pierwszej instancji, dokumenty te, w zakresie w jakim Sąd oparł na nich swoje ustalenia są wiarygodne, wzajemnie się uzupełniają i tworzą spójny stan faktyczny. Nie były one przez strony kwestionowane w zakresie ich autentyczności, a zatem okoliczności wynikające z treści tych dokumentów należało uznać za bezsporne i spełniające w wysokim stopniu walor dowodowy.

Uwzględniając poczynione ustalenia faktyczne Sąd Okręgowy uznał odwołanie za bezzasadne i wskazał, że zgodnie z podstawową zasadą w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot rozpoznania sprawy sądowej wyznacza treść decyzji organu rentowego, od której wniesiono odwołanie i tylko w tym zakresie podlega ona kontroli sądu zarówno pod względem jej formalnej poprawności, jak i merytorycznej zasadności (postanowienie Sądu Najwyższego z 22 lutego 2012r., sygn. akt II UK 275/11, LEX nr 1215286 i wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 9 maja 2013r., sygn. akt III AUa 1128/12, LEX nr 1322497).

Przedmiotem odwołania ubezpieczonej w niniejszej sprawie była decyzja z 7 kwietnia 2016r., na mocy której organ rentowy przyznał wnioskodawczyni prawo do emerytury w powszechnym wieku emerytalnym w ustalonej w tej decyzji kwocie. Wnioskodawczyni zakwestionowała sposób obliczenia emerytury w nowej wysokości, zastosowany w decyzji z 7 kwietnia 2016r. – a więc według art. 26 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w jego brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 2013r. Wnioskodawczyni domagała się obliczenia przysługującej jej emerytury według zasad obowiązujących do 31 grudnia 2012r., ponieważ 60 lat życia ukończyła (...) i w jej ocenie

z tą datą przysługiwało jej prawo do emerytury w powszechnym wieku emerytalnym. Należy jednak podkreślić, że wnioskodawczyni nie wносиła zastrzeżeń co do wysokości kwot składających się na wysokość podstawy, a więc 226.020,91 zł tytułem składek zewidencjonowanych na koncie (z uwzględnieniem waloryzacji) oraz 935.470,45 zł tytułem kwoty zwaloryzowanego kapitału początkowego, a także kwoty 359.186,17 zł stanowiącej sumę pobranych wcześniej emerytur.

W ocenie Sądu Okręgowego kwestionowana przez odwołującą się decyzja organu rentowego jest zgodna z przepisami prawa.

Sąd Okręgowy wskazał, że w przypadku osiągnięcia przez ubezpieczonego powszechnego wieku emerytalnego przysługuje mu emerytura obliczana według zasad określonych w art. 24-26b ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2018r., poz. 1270 ze zm., dalej jako ustawa emerytalna), według stanu prawnego obowiązującego na dzień spełnienia wszystkich warunków do nabycia tego prawa. W przypadku emerytury ustalonej na podstawie art. 24 ustawy emerytalnej jest to związane z osiągnięciem określonego (powszechnego) wieku emerytalnego. Stosownie do art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa. Samo jednak spełnienie warunków wymaganych do nabycia prawa do świadczenia nie rodzi po stronie organu rentowego zobowiązania z tytułu powstałego świadczenia, gdyż zależy to od złożenia przez zainteresowanego stosownego wniosku. Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych odróżnia bowiem moment powstania prawa (tj. spełnienie warunków – art. 100 ustawy) od momentu wypłaty świadczenia (tj. nie wcześniej niż od miesiąca zgłoszenia wniosku lub wydania decyzji z urzędu – art. 129 ust. 1 ustawy). Ogólną zasadą prawa ubezpieczeń społecznych jest bowiem wypłata świadczenia na wniosek zainteresowanego, poczynając od dnia powstania prawa do emerytury (tj. spełnienia ustawowych warunków), lecz nie wcześniej niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o świadczenie. Istotna jest zatem data wystąpienia z wnioskiem o ustalenie prawa do świadczenia (wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 26 czerwca 2013r., sygn. akt III AUa 1748/12).

Sąd Okręgowy podkreślił, że decyzja organu rentowego ma charakter deklaratoryjny (z uwagi na treść art. 100 ustawy emerytalnej) – jednak decydujące znaczenie ma ustalenie jakie przesłanki muszą zostać spełnione dla powstania prawa do świadczenia, a zatem jaki stan prawny należy stosować jako kryterium oceny. Data złożenia wniosku wskazuje na to jaki stan prawny winien być brany pod uwagę jako kryterium ustalenia, czy zostały spełnione przesłanki do przyznania prawa do świadczenia. Wynika to z przepisu art. 186 ustawy emerytalnej, w szczególności z jego ustępu 2 pkt 1 wskazującego, że przepisy ustawy stosuje się do wniosków o świadczenia zgłoszonych począwszy od dnia jej wejścia w życie (wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 6 czerwca 2013r., sygn. akt III AUa 1806/12, LEX nr 1335638 – wydany na gruncie sprawy o prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, lecz ogólna zasada wywiedziona w uzasadnieniu Sądu ma zastosowanie również w niniejszej sprawie). Wyjątek od powyższej zasady został przewidziany dla stanów faktycznych, które uzasadniają podjęcie działania przez organ rentowy z urzędu – por. art. 24a ustawy emerytalnej, jednakże wskazana w tym przepisie sytuacja nie ma zastosowania do ubezpieczonej. Powyższe oznacza, że moment ustalenia prawa właściwego może być późniejszy z uwagi na termin złożenia wniosku o przyznanie prawa do emerytury. Wskazana zasada dotyczy wnioskodawczyni, gdyż mimo faktu, że osiągnęła ona powszechny wiek emerytalny 2 września 2011r., to wniosek o emeryturę złożyła dopiero 25 lutego 2016r. Stan prawny, który winien zostać zastosowany do obliczenia dla niej wysokości świadczenia powinien przypadać na dzień złożenia wniosku, a nie na dzień osiągnięcia wieku emerytalnego.

Podnoszone przez wnioskodawczynię argumenty o działaniu prawa wstecz są, w ocenie Sądu Okręgowego bezzasadne, gdyż wnioskodawczyni zdecydowała się na realizację swojego prawa do emerytury (w powszechnym wieku) po 1 stycznia 2013r. i wg stanu prawnego wówczas obowiązującego. Nie jest zatem zasadne twierdzenie wnioskodawczyni, że osiągnięcie przez nią powszechnego wieku emerytalnego determinowało stan prawny, jaki organ rentowy winien wziąć pod uwagę. Sąd Okręgowy podniósł, że decyduje w tym zakresie wola ubezpieczonego wyrażona we wniosku o przyznanie prawa do świadczenia. Samo zaś ziszczenie się ryzyka ubezpieczeniowego nie skutkuje koniecznością podjęcia działania przez organ rentowy. Nie można też w takim przypadku mówić o prawie nabytym, czy też o

ekspektatywie do prawa do emerytury (w znaczeniu prawa o ukształtowanej już treści). W związku z powyższym, zdaniem Sądu, organ rentowy nie naruszył konstytucyjnej zasady państwa prawnego.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że wyrokiem z 7 maja 2014r., w sprawie o sygn. akt K 43/12 Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 24 ust. 1, 1a i 1b ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jest zgodny z wyrażonymi w art. 2 Konstytucji RP zasadami zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz ochrony praw nabytych, a także z art. 32 i art. 33 Konstytucji RP. Trybunał w orzeczeniu tym stwierdził także, że art. 24 ust. 1a pkt 62-85 i ust. 1b ustawy jest zgodny z art. 26 ust. 2 Konwencji nr 102 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącej minimalnych norm zabezpieczenia społecznego, przyjętej w Genewie 28 czerwca 1952r. (Dz. U. z 2005r. Nr 93, poz. 775).

Z uwagi na powyższe do sytuacji prawnej wnioskodawczyni miał zastosowanie obowiązujący od 1 stycznia 2013r. art. 25 ust. 1b ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych – dodany ustawą z 11 maja 2012r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2012r., poz. 637). Przepis ten stanowi, że jeżeli ubezpieczony pobrał emeryturę na podstawie przepisów art. 26b, 46, 50, 50a, 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych lub art. 88 ustawy z 26 stycznia 1982r. – Karta Nauczyciela – podstawę obliczenia emerytury, o której mowa w art. 24 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ustaloną zgodnie z ust. 1, pomniejsza się o kwotę stanowiącą sumę kwot pobranych emerytur w wysokości przed odliczeniem zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych i składki na ubezpieczenie zdrowotne.

Organ rentowy w sposób prawidłowy tym samym pomniejszył podstawę obliczenia emerytury o kwotę pobranych emerytur. Sąd Okręgowy zauważył przy tym, że organ rentowy zastosował korzystniejszy dla wnioskodawczyni wariant i przyznał jej emeryturę ustaloną w decyzji z 7 kwietnia 2016r.

Mając powyższe na uwadze Sąd Okręgowy, na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c., oddalił odwołanie.

Od powyższego wyroku apelację wniosła odwołująca się, zaskarżając orzeczenie w całości i zarzucając Sądowi Okręgowemu:

1. niewłaściwe zastosowanie art. 186 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 100 ust. 1 oraz art. 129 ust.1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i w efekcie tego naruszenie zasady ochrony praw nabytych przez nieuwzględnienie, że prawo do emerytury powszechnej odwołująca się nabyła w momencie obowiązywania przepisów, w których podstawa świadczenia emerytalnego nie ulegałyby pomniejszeniu o kwoty wypłaconych już emerytur;

2. niezasadne zastosowanie obowiązującego od 1 stycznia 2013r. art. 25 ust. 1b w zw. z art. 186 ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w sytuacji, kiedy przepis ten nie powinien mieć zastosowania w sprawie, w efekcie czego organ rentowy niewłaściwie obliczył wysokość emerytury, pomniejszając podstawę jej obliczenia o kwotę pobranych tzw. wcześniejszych emerytur.

Wskazując na powyższe zarzuty, odwołująca się wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i zmianę zaskarżonej decyzji z 7 kwietnia 2016r. w zakresie obliczenia wysokości emerytury oraz ponownego przeliczenia przez organ rentowy jej wysokości bez odliczania kwot pobranych wcześniej emerytur za okres od 1 października 2006r. do 31 stycznia 2016r. od podstawy emerytury, a więc bez pomniejszania podstawy obliczenia emerytury o kwotę pobranych emerytur tzw. wcześniejszych, a także o zasądzenie od organu rentowego zwrotu kosztów procesu.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jako bezzasadna podlega oddaleniu.

Okoliczności faktyczne w niniejszej sprawie były niesporne. Przedmiotem sporu była natomiast prawidłowość zastosowania przez organ emerytalny w decyzji z 7 kwietnia 2016r. przepisów ustawy z 17 grudnia 1998r. o

emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2018r., poz. 1270 ze zm., dalej jako „ustawa emerytalna”) w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 2013r. W ocenie wnioskodawczyni emerytura powinna zostać jej obliczona według zasad obowiązujących do 31 grudnia 2012r., gdyż przed tą datą spełniła przesłanki do nabycia prawa do emerytury w powszechnym wieku emerytalnym. Organ rentowy natomiast stanął na stanowisku, że podstawą wyliczenia emerytura są reguły obowiązujące w dniu złożenia przez odwołującą się wniosku o wypłatę świadczenia przy uwzględnieniu, że wówczas ukończyła już powszechny wiek emerytalny. Sąd Okręgowy podzielił to stanowisko organu i przedstawił na jego poparcie właściwe przepisy prawa materialnego, przy prawidłowym zastosowaniu ich wykładni.

Zgodnie z art. 100 ustawy emerytalnej, prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia. Nabycie prawa nie przesądza jednak o możliwości jego realizacji, gdyż zgodnie z art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej, świadczenia wypłaca się, poczynając od dnia powstania do nich prawa, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu. Z powyższego jednoznacznie wynika, że wniosek o wypłatę emerytury ma znaczenie sprawcze, gdyż samo stwierdzenie nabycia prawa do emerytury w świetle przepisów ww. ustawy, przy spełnieniu przewidzianych w ustawie przesłanek nie wystarcza do ustalenia wysokości świadczenia i jego wypłaty.

Do naruszenia prawa nabytego przez nowe prawo o skutku retrospektywnym, dochodzi wówczas, gdy takie prawo formułuje np. nowe, dodatkowe przesłanki nabycia prawa do emerytury lub też modyfikuje istniejące, np. wprowadzając wymaganie wyższego wieku lub dłuższego stażu. Stwierdzenie naruszenia prawa nabytego nie jest jednak oczywiste w odniesieniu do modyfikacji metody ustalania wysokości świadczeń. Czym innym jest bowiem prawo do emerytury nabyte na mocy art. 100 ustawy emerytalnej, czym innym zaś prawo do określonej wysokości świadczenia, o którym mowa jest dopiero wówczas, gdy wysokość ta zostanie ustalona decyzją organu rentowego. Deklaratoryjny charakter decyzji organu i zasada ustawowej gwarancji nie stoją na przeszkodzie temu rozumowaniu. Zasada ustawowej gwarancji oznacza bowiem, że parametry i sposób ustalania wysokości świadczenia uregulowane są ustawowo (mogą zatem podlegać zmianom), a organ rentowy jest związany przepisami ustawy i nie może z ich pominięciem ustalić wysokości świadczenia. Oznacza to, że ochronie konstytucyjnej podlega nabyte, a niezrealizowane prawo do emerytury (obejmujące warunki nabycia tego prawa: wiek, staż itp.) od momentu jego nabycia z mocy prawa, natomiast prawo do emerytury w określonej wysokości powstaje dopiero w momencie ustalenia tej wysokości w związku ze złożeniem przez osobę uprawnioną stosownego wniosku (prawo nabyte realizowane). Do urzeczywistnienia i konkretyzacji prawa i wysokości emerytury wymagany jest wniosek zainteresowanego, o którym mowa w art. 116 ust. 1 ustawy emerytalnej, niezbędny do ustalenia prawa do świadczeń określonych w ustawie. Świadczenia te wypłaca się bowiem, poczynając od dnia powstania prawa do wnioskowanego świadczenia, jednak nie wcześniej niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu (art. 129 ust. 1 ustawy). Taki stan rzeczy oznacza, że wprawdzie prawo do emerytury powstaje z mocy prawa z dniem spełnienia wszystkich przesłanek wymaganych do jego nabycia, ale niezbędne jest także potwierdzenie tego prawa w celu uruchomienia wypłaty ustalonego świadczenia w określonej wysokości, które wymaga złożenia stosownego wniosku i jego rozpoznania w stanie prawnym adekwatnym dla jego oceny. Dopiero rozpoczęcie wypłaty świadczeń wywołuje problem konieczności ochrony ich ekonomicznej wartości. Inaczej rzecz ujmując, bez złożenia wymaganego wniosku o świadczenie i potwierdzenia spełnienia przesłanek nabycia prawa do emerytury, nie zostanie ono urzeczywistnione jako świadczenie przysługujące w określonej wysokości od konkretnie oznaczonego miesiąca. Wniosek o emeryturę, o którym mowa w art. 116 ust. 1 ustawy emerytalnej stanowi warunek sine qua non dopełnienia, urzeczywistnienia i konkretyzacji emerytury przysługującej z mocy prawa. Rozpoznanie wniosku o ustalenie prawa do emerytury wymaga potwierdzenia tego prawa oraz jego wysokości według stanu prawnego obowiązującego, to jest aktualnego w dacie złożenia wniosku, o ile przepisy prawa nie stanowią inaczej. Prawem nabytym jest prawo do emerytury po spełnieniu warunków ustawowych (art. 100 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych), a nie prawo do emerytury w określonej wysokości, która może być wyliczona dopiero wówczas, gdy ubezpieczony złoży wniosek o wypłatę tego świadczenia. Stanowisko to w judykaturze uznać należy za utrwalone (por. uchwała SN z 19 października 2017r., sygn. akt III UZP 6/17, OSNP 2018 Nr 3, poz. 34).

Sąd Najwyższy w wyroku z 12 września 2017r. (sygn. akt II UK 381/16; LEX nr 2376896) stwierdził, że dodanie z dniem 1 stycznia 2013r. art. 25 ust. 1b ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wynikające z ustawy z 11 maja 2012r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2012r. poz.637) wynikało z potrzeby usunięcia istotnych kontrowersji w praktyce zasad obliczania wysokości emerytury ustalonej na podstawie art. 24 i nast. ustawy przez emerytów, którzy wcześniej pobierali już świadczenia emerytalne. Oznacza to, że skorzystanie z przywileju przejścia na „wcześniejszą” emeryturę i pobrania z tego tytułu świadczeń na podstawie przepisów szczególnych dotyczących emerytur dla niektórych ubezpieczonych urodzonych po 31 grudnia 1948r. a przed 1 stycznia 1969r., o których mowa w rozdziale 3 Działu I ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, albo na podstawie art. 8 ustawy z 26 stycznia 1982r. – Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2018r. poz. 967 ze zm.), uzasadnia i proporcjonalnie usprawiedliwia pomniejszenie podstawy wymiaru emerytury ustalonej na podstawie art. 24 ust. 1 i nast. ustawy emerytalnej o sumy poprzednio pobranych wcześniejszych emerytur, przy zastosowaniu mechanizmu ustalania wysokości świadczeń emerytalnych w zależności od proporcjonalnego prognozowanego średniego trwania życia osoby uprawnionej, ponieważ osobom uprawnionym do takich samych rodzajowo świadczeń powinna przysługiwać emerytura ustalana według takich samych (równych) zasad obliczania jej wysokości bez względu na datę złożenia wniosku emerytalnego. Każdy mechanizm ustalania wysokości świadczeń emerytalnych ma określone uwarunkowania majątkowe, które gwarantują prawem określoną wysokość ustalanych emerytur w prognozowanych długoterminowych okresach ich pobierania, przede wszystkim ze względu na zgromadzony kapitał składkowy, który pomniejszają wcześniej wypłacone kwoty pobranych długoterminowych świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Taki stan rzeczy usprawiedliwia ustawowe modyfikowanie wysokości emerytur ze względu na wcześniejsze pobranie i spożytkowanie tych samych rodzajowo, choć wcześniejszych świadczeń emerytalnych, które uszczupliły zgromadzony indywidualny kapitał emerytalny oraz fundusz ubezpieczeń społecznych, z którego emerytury są wypłacane (por także wyroki Sądu Najwyższego z: 6 kwietnia 2016r., sygn. akt II UK 78/15, OSNP 2017 Nr 11, poz. 151 oraz 7 marca 2018r., sygn. akt I UK 572/16, LEX nr 2486885). Co do zasady, wybór potencjalnie korzystniejszego sposobu wyliczania wysokości tego samego rodzajowo świadczenia emerytalnego wymaga wyraźnego oparcia ponownego ustalania prawa i wysokości świadczenia w konkretnych przepisach prawa pozytywnego (art. 108-113 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych).

Przenosząc powyższe na grunt niniejszej sprawy, wskazać należy, że skoro wnioskodawczyni wystąpiła z wnioskiem o ustalenie emerytury na podstawie art. 24 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych po dodaniu art. 25 ust. 1b tej ustawy, to przy ustalaniu podstawy wymiaru tej nowej emerytury oraz jej wysokości należało stosować określoną wyraźnie w tym przepisie zasadę usprawiedliwionego pomniejszenia podstawy wymiaru ustalonej emerytury. Podstawę ustalenia wysokości świadczenia stanowią bowiem przepisy prawa obowiązujące na dzień złożenia stosownego wniosku.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. orzekł o oddaleniu apelacji.

Pełnomocnik organu rentowego domagał się zasądzenia kosztów zastępstwa prawnego w instancji odwoławczej od odwołującej się. Sąd Apelacyjny wniosku tego nie uwzględnił na podstawie art. 102 k.p.c., który ustanawia zasadę słuszności, będącą odstępstwem od zasady odpowiedzialności za wynik procesu i nie obciążył odwołującej się kosztami zastępstwa prawnego organu rentowego w instancji odwoławczej. Przepis art. 102 k.p.c. jest rozwiązaniem szczególnym, wymagającym do zastosowania wystąpienia wyjątkowych okoliczności. Przepis ten nie konkretyzuje pojęcia wypadków szczególnie uzasadnionych, pozostawiając ich kwalifikację sądowi, przy uwzględnieniu całokształtu okoliczności danej sprawy (por. m.in. postanowienia SN: z 21 lipca 2010r., sygn. akt III CZ 21/10, LEX nr 1375418; z 19 sierpnia 2010r., sygn. akt IV CZ 50/10, OSNC 2011, nr 3, poz. 34; z 15 czerwca 2011r., sygn. akt V CZ 23/11, LEX nr 864028; z 8 lipca 2011r., sygn. akt IV CZ 23/11, LEX nr 897948; czy postanowienie z 23 stycznia 2013r., sygn. akt I CZ 128/12, LEX nr 1293687).

Do okoliczności branych pod uwagę przez sąd przy ocenie przesłanek zastosowania omawianego przepisu zaliczyć można, zgodnie ze stanowiskiem judykatury, nie tylko te związane z samym przebiegiem postępowania, lecz także dotyczące stanu majątkowego i sytuacji życiowej strony. Wprawdzie w doktrynie wyrażany jest pogląd, że sama sytuacja ekonomiczna strony przegrywającej, nawet tak niekorzystna, że strona bez uszczerbku dla utrzymania własnego i członków rodziny nie byłaby w stanie ponieść kosztów, nie stanowi podstawy zwolnienia – na podstawie art. 102 – z obowiązku zwrotu kosztów przeciwnikowi, chyba że na rzecz tej strony przemawiają dalsze szczególne okoliczności, które same mogłyby być niewystarczające, lecz łącznie z trudną sytuacją ekonomiczną wyczerpują znamiona wypadku szczególnie uzasadnionego (por. postanowienie SN z 8 grudnia 2011r., sygn. akt IV CZ 111/11, LEX nr 1119554). Za taką szczególną okoliczność Sąd Apelacyjny uznał fakt, że odwołująca się jest osobą w podeszłym wieku, utrzymuje się ze świadczenia emerytalnego w wysokości 3.087, 87 zł netto miesięcznie, nie posiada dostatecznego rozeznania w kwestiach prawnych, gdyż nie korzystała w tym postępowaniu z pomocy profesjonalnego prawnika, a zatem nie mogła zdawać sobie sprawy o braku podstaw swego żądania. Z tych względów Sąd Apelacyjny uznał, że zaistniały uzasadnione przesłanki do zastosowania art. 102 k.p.c.

SSA Ewa Stryczyńska (spr.) SSA Danuta Malec SSA Bożena Lasota